
DESTINUL UNEI DOAMNE ÎN ISTORIA MOLDOVEI. MITURI ȘI REALITĂȚI DESPRE ECATERINA CERCHEZOaicĂ – A DOUA SOȚIE A LUI VASILE LUPU

Lilia Zabolotnaia

Este cunoscut faptul că cerchezoaicele erau de o frumusețe extraordinară și aveau reputația de mirese de invidiat. Înfățișarea frumoasă a fetei a fost întotdeauna un bun prețios, dar, pe lângă aceasta, cerchezoaicele posedau calități de soții înțelepte, bune la suflet și bune gospodine. Din copilărie fetele cercheze, născute în familiile înstărite, se educău sistematic și se pregăteau într-o manieră specială pentru viitoarea viață de familie. Căsătoria cu o fată cercheză avea și o pronunțată conotație politică, întrucât asigura stabilitatea relațiilor militar-politice și diplomatice cu țara înrudită, de aceea fetele cercheze au fost întotdeauna cerute și dorite ca soție.

La mijlocul secolului al XVII-lea Țara Moldovei se afla în mijlocul unei rețele complexe de interese internaționale și geopolitice ale Poloniei, Rusiei, Turciei, având o relație tensionată cu vecinii săi – Muntenia, pe de o parte, și cazacii și tătarii, pe de altă parte. Politica domnului Țării Moldovei, Vasile Lupu, care a domnit circa două decenii (1633-1654), intrată în istorie ca o perioadă de schimbări profunde, în special în domeniul culturii, purta un caracter profund strategic. De aceea, încheierea unei căsătorii cu o fată dintr-o familie puțin cunoscută, dar rudă a hanului Crimeii, urmărea un oarecare interes, inclusiv o motivație politică pronunțată. Dar, după cum arată sursele epocii, tocmai această căsătorie a demonstrat o istorie de familie extraordinară, plină de iubire și înțelegere.

În acest articol vom încerca să evidențiem povestea vieții unei fete cercheze, care devenind soția domnului Moldovei, a jucat un rol important nu numai în viața personală a domnului, în destinul fiicelor lui, dar s-a manifestat și ca un filantrop generos și patron al bisericilor și mănăstirilor din Moldova, iar în perioadele de criză ale soțului și fiului a arătat capacități de politician talentat.

Caracterizând situația istoriografică a problemei studiate, este important de menționat că ea s-a

aflat în vizorul cercetătorilor, în special români. Printre primii care s-au referit în lucrări la istoria femeilor din principatele românești a fost Nicolae Iorga (Iorga 1910; Iorga 1911; Iorga 1932; Iorga 1937; Iorga 1992). În lucrările sale fragmentar se menționează că „*a doua soție a lui Vasile a fost o rudă a Hanului tătăresc, o mare frumuseță circasiană, care, botezându-se, lua numele creștinesc de Ecaterina*” (Iorga 1911, 33-34; Iorga 1992, 46).

În 1928 a fost publicată monografia istoricului român Nistor Oltea *O circaziană pe tronul Moldovei* (Oltea 1928), consacrată Ecaterinei, dar cartea a devenit o raritate, iar noi, din păcate, nu am avut posibilitate s-o consultăm. În 1933 a apărut primul volum al lucrării lui Constantin Gane (Gane 1991, 206-218), dedicat soțiilor și fiicelor domnilor Moldovei până în sec. al XVIII-lea, în care, într-o formă științifico-populară, este descrisă căsătoria Ecaterinei cu Vasile Lupu. În 1938 cercetătorii români C.I. Andreescu și C.A. Stoide, în monografia *Ștefăniță Lupu, domn al Moldovei (1659-1661)* (Andreescu, Stoide 1938), despre fiul lui Vasile Lupu și al Ecaterinei, prezintă parțial și problema vieții personale a Ecaterinei. Printre cercetătorii români contemporani merită atenție lucrările lui Sorin Iftimi (Iftimi 1995a, 291-305; Iftimi 1995, 423-440; Iftimi 1998, 329-345; Iftimi 1999-2002; Iftimi 2006b; Iftimi 2006a; Iftimi 2006), C.G. Toderășcu (Toderășcu 2010, 6-11), P. Zahariuc (Zahariuc 2003), Constantin Șerban (Șerban 1991). Istoricii din Republica Moldova au abordat în mod indirect problema căsătoriei domnului cu o cercheză (Zabolotnaia 2008, 16-44; Eremia 1999; Baidaus 2005, 175-179; Mischewca, Marinescu 2006, 82-96).

Cu toate acestea, în opinia noastră, până în prezent în vasta literatura istorică căsătoria lui Vasile Lupu și Ecaterina este descrisă destul de superficial și nu vom găsi răspuns la multe întrebări. În primul rând, ce interese politice urmărea Vasile

Fig. 1. Vasile Lupu, Ecaterina și fiul lor Ștefan (Mănăstirea Hlincea).

Lupu la încheierea acestei alianțe matrimoniale? În al doilea rând, prin ce se motiva graba? Ambasada de mariaj a fost trimisă după mireasă îndată după moartea primei soții. În al treilea rând, (acesta rezultă din precedentul), evenimentele sugerează că candidatura miresei era aprobată în timpul vieții primei soții. În al patrulea rând, de ce Vasile Lupu avea nevoie de confirmarea sultanului? O astfel de aprobare era necesară la încheierea unei alianțe matrimoniale cu familiile împărătești sau regale din Europa, iar cerchezii erau supușii sultanului turc.

Pețirea

Pentru a găsi răspuns la întrebările de mai sus, vom încerca să reproducem evenimentele în ordine cronologică. Ultima mențiune despre prima familie a domnului moldovean o găsim în inscripția în limba slavonă de la 6/16 mai 1639 plasată deasupra intrării principale a Bisericii Trei Ierarhi, care marca sfârșitul construcției. Lângă domnul Vasile Lupu sunt pomeniți toți membrii familiei – soția Tudosca (fica boierului Coste Bucioc) (Stoicescu 1971, 347-348; Eremia 1999, 153) și trei copii: fiul Ioan și două fiice, Maria și Ruxandra (Andreescu, Stoide 1938, 27). Informații despre familie se conțin în letopisețul lui Miron Costin, care susține: „*Vasilie-vodă... pre Ion-vodă, l-au tremis la Țarigrad, unde-și s-au săvârșit și viața nu pestiți ani. Și s-au săvârșit într-acești ai dzilele și doamna dentâi a lui Vasilie-vodă, fata lui Bucioc. Și după moartea doamnei, au trimis*

Vasilie-vodă pre Catargiul în Țara Cerchijască, și de acolo i-au adus doamnă, fata unui mîrzac de ai lor, cu care au trăit apoi până la săvârșitul său” (Costin 1990, 189).

Informațiile conform cărora Vasile Lupu practic n-a respectat perioada de doliu după prima sa soție și, imediat după moartea ei, a trimis o solie condusă de o persoană apropiată de curtea domnească, Enachi Catargi, sunt confirmate și de alte surse ale timpului. Misionarul catolic, călugărul italian Niccolo Barsi, a fost martor ocular al evenimentelor – în ce condiții și când Ecaterina a fost adusă din Crimeea în Moldova. El a descris detaliat și destul de emoțional multe amănunte ale călătoriei Ecaterinei în Moldova, într-un capitol al lucrării sale „*Întoarcerea. 1639*” din momentul aflării sale în Crimeea, la Bahciserai. Vom cita unul dintre pasajele memoriilor sale, care sunt un izvor prețios de epocă, mai ales în ceea ce privește tema abordată.

„*Dumnezeu mi-a trimis un mare noroc, căci a sosit în acele părți (Crimeea - L.Z.) un sol al domnului Moldovei (Enachi Catargi - L.Z.), care fusese în Circasia să caute o mireasă tânără și frumoasă pentru domnul său. Acesta având învoire de la han a străbătut întregă Circasia și în cele din urmă a găsit o fată (Ecaterina - L.Z.) de o frumusețe neobișnuită. După ce a dat 1000 de ducați tatălui, 500 mamei și 1000 hanului (Behadir Ghirai, 1638-1642 - L.Z.), a venit cu ea în*

orașul Bagceserai, unde mă găseam și eu. Cu învoirea hanului, am pornit (cu toții) la 19 august (1639) împreună cu 150 de tătari și 60 de moldoveni către orașul Oz (Oz-Kapu-Oceakov - L.Z.)... Aici ne-am oprit pentru a ne odihni” (Barsi 1973, 86-87).

În continuare Niccolo Barsi descrie cazul când la ora 2 noaptea a venit la Enachi Catargi „chehaia pașii de Silistra (Nasuh Husein, 1638-1640 - L.Z.) ...și a cerut solului în numele stăpânului său, pe principesa circasiană. Solul i-a răspuns că el nu ar putea-o da, deoarece ea îi fusese încredințată de către marele han și... mai bine să moară cu toții decât să dea pe doamna aceasta în alte mâini decât cele ale domnului Moldovei” (Barsi 1973, 87).

Pentru a rezolva problema, chehaia a propus lui Enachi Catargi să ia 3-4 persoane de seamă din solie și să meargă la pașa să-i spună ce are de spus. „Au dat ascultare sfatului ce li s-a dat și au plecat deci trimișii hanului cu acela al domnului și cu alți patru mai de seamă. Sosind în fața pașii cu acela al domnului și cu alți patru mai de seamă. Sosind în fața pașii l-au salutată și acesta i-a întrebat unde este circasiană. Ei au răspuns că tânăra aceea este viitoarea soție a domnului Moldovei și că fusese încredințată de marele han. Turcul a întors vorba zicând că un ghiaur (ceea ce înseamnă creștin) cum este domnul Moldovei, nu putea lua de soție pe o musulmană. Ambasadorul a răspuns că circasiană era și ea creștină și că prin urmare încuscrirea era foarte potrivită” (Barsi 1973, 87-88).

Însă, Nasuh Husein nu i-a crezut și a spus că va fi reținută toată solia și Ecaterina aparte, până el nu va primi confirmare personală de la hanul Crimeii Behadir Ghirai. Solii moldoveni au încercat să o ascundă pe Ecaterina, dimineața „au luat-o pe circasiană din trăsura în care stătea, și au așezat-o într-un car cu 2 roate... ascunzând-o astfel pentru ca turcii să nu o poată găsi și recunoaște” (Barsi 1973, 88). Totuși, turcii au reușit să o găsească pe Ecaterina împreună cu fratele ei „care părea a fi odrasla unui zeu” și „cu o altă tânără... roabă nu mai puțin frumoasă decât ea însăși (=mireasa) ... văzându-se prinsă, ea (Ecaterina - L.Z.) a început să plângă amar” (Barsi 1973, 88).

După cum relatează Niccolo Barsi, martorul ocular al evenimentelor, deși pașa a încercat prin toate mijloacele să o rețină pe Ecaterina, solii moldo-

veni au ajuns la Vasile Lupu, care la rândul său a apelat la hanul Crimeii și la sultan. „Principesa... era dusă înaintea pașii, împreună cu roabă și cu copilul... Pașa se îndrăgostește de logodnica lui Vasile Lupu... Trimișii domnului își vestesc stăpânul cât și pe han de cele întâmplate, iar domnul se plânge la Poartă. În răstimp pașa vrea să obțină de la prizoniera sa o mărturisire de credință mahomedană, dar ea răspunde în chipul cel mai categoric, mâncând cu ostentație carne de porc!” (Barsi 1973, 88).

Peste 15 zile s-au întors solii trimiși la hanul Crimeii Behadir Ghirai cu scrisori către pașa cu ordinul „să lase negreșit pe circasiană să plece, deoarece pe lângă că era creștină, mai era trimisă din ordinul său. Dar turcul n-a vrut să asculte... peste puține zile a sosit celălalt trimis... aducând de la domnul Moldovei 3000 de ducați... pe care i-a dat aceluia pașa... cu rugămintea să dea drumul miresei sale... a luat banii și sosind în sfârșit trimisul sultanului, care aducea ordinul lămurit sub pedeapsa pierderii vieții de a lăsa pe circasiană să plece, ea fiind vasala Sultanului, ca una ce avea drept mire pe domnul Moldovei, supusul său... pașa văzând că nu are încotro... a spus că mai vrea încă 200 de ducați... în cele din urmă, după atâtea neazuri, am reușit să plecăm... din Oceakov la 6 septembrie... până la Nistru” (Barsi 1973, 88-89).

Niccolo Barsi s-a despărțit de suita care o însoțea pe Ecaterina în apropierea actualului oraș Bender (Tighina) și a pornit în altă direcție, spre orașul Moghilev, de aceea aici se întrerupea descrierea lui. Dar, în orice caz, acest pasaj ne permite să analizăm evenimentele și să tragem niște concluzii.

În opinia noastră, punctul de vedere încetățenit în literatura istorică conform căruia această căsătorie a fost întâmplătoare, nu are nicio justificare. Declarația banală că prima soție a lui Vasile Lupu nu era frumoasă, de aceea domnul a decis să-și aleagă a doua soție frumoasă, nu rezistă criticii (Gane 1991, 207).

Un contraargument ar fi evenimentele care evoluau rapid, dar care, în același timp, erau deja bine. După cum s-a menționat mai sus, prima soție în mai 1639 era încă în viață. Nu se cunoaște exact timpul decesului Tudoscăi – sfârșitul primăverii sau începutul verii. Nu știm dacă Vasile Lupu a ținut 40 zile de doliu negru după soția lui. Cu cer-

Fig. 2. Doamna Ecaterina Cercheza, a doua soție a lui Vasile Lupu (frescă din biserică *Golia*) (după Nicolescu 1970, pl. CXCIIIb).

Fig. 3. Maria Radziwiłł (fiica lui Vasile Lupu) cu Ecaterina lui Vasile Lupu (frescă din biserică *Trei Ierarhi*, Iași) (după Nicolescu 1970, pl. CCIII).

titudine se știe însă că vara solia moldovenească pleacă după altă soție pentru Vasile Lupu, căci la 19 august 1639 solia și-a îndeplinit deja toate obligațiile de pețire (la nivelul Curții domnești din Moldova), și se întorcea înapoi. La 28 septembrie numeroasa suită moldo-tătără cu mireasa, după numeroase peripeții, a ajuns în capitala Moldovei, Iași. Buna organizare și rapiditatea soliei arată că era planificată din timp.

Din textele surselor rezultă că despre mireasă, originea și familia ei se știa foarte puțin. Informațiile cronicarului și misionarului spun doar că era de viță nobilă, deoarece a fost prezentată de însuși hanul Crimeii. Nu este cunoscut numele ei, nici numele părinților ei, nici chiar al fratelui mai mic, care a însoțit-o. Numele Ecaterina e menționat ca nume creștin și este destul de posibil să fi fost forțat convertită la creștinism, pentru a face posibilă această alianță matrimonială. În același

timp, ea este însoțită de un alai mare – 150 tătari și de trei ori mai puțin moldoveni – 60 de persoane, care trebuiau întreținuți pe durata unui drum lung.

Un factor important era răscumpărarea miresei. În societatea musulmană, la încheierea contractului de căsătorie (câte un exemplar se înmâna fiecărei dintre părți), era obligatorie contribuția financiară a familiei mirelui pentru a acoperi cheltuielile ceremoniei de nuntă (Льюис 2004, 118-119). Cu alte cuvinte, solia moldovenească a fost echipată în conformitate cu toate cerințele din familiile musulmane, mirele era obligat să plătească părinților miresei răscumpărarea și aceste condiții au fost îndeplinite. În afară de faptul că s-a plătit familiei miresei, se subliniază faptul că domnul moldovean a plătit și hanului Crimeii, primind permisiunea lui pentru căsătorie. Mai târziu, pentru a rezolva situația conflictuală, când mireasa a fost oprită de pașa de Silistra, Nasuh Husein, solia Moldovei a făcut față provocării prin plata unei răscumpărări. Nu mai puțin importantă este valoarea sumei răscumpărării miresei. De exemplu, tatăl miresei și hanul tătar Giray Behadir au primit câte 1000 de ducăți, mama miresei de două ori mai puțin – 500 de ducăți, iar pașei de Silistra i s-au plătit 3000 de ducăți, de două ori mai mult decât părinților miresei. În opinia noastră, este clar faptul că s-au purtat discuții preliminare privind suma răscumpărării, deoarece fata nu a fost pețită, dar s-a luat de soție. *Nu s-au discutat condițiile logodnei, fata este răscumpărată în calitate de viitoare soție a domnului moldovean.* Pe lângă altele, ea este însoțită de o delegație destul de mare, care, se pare că trebuia să participe la căsătoria oficială și, în consecință, să ducă vestea părinților, rudelor și înalților protectori (hanului Crimeii) cerchezei. Deci, solia a fost echipată cu diferite cadouri și o sumă de bani necesară pentru această misiune, dar era și bine informată cu privire la modul de comportament în conformitate cu tradițiile și obiceiurile musulmane.

Astfel, rezumând cele expuse mai sus, concluzionăm că căsătoria între domnul Țării Moldovei Vasile Lupu și prințesa cercheză nu a fost întâmplătoare. După cum mărturisesc documentele epocii, au fost prevăzute toate detaliile pețirii unei fete cercheze. Aproape imediat după moartea primei sale soții, nerespectând tradițiile naționale de doliu, Vasile Lupu trimite în grabă o solie de mari-

aj. Posibil că în situația creată interesele de stat și politice erau mai presus de emoții. Vasile Lupu era un politician ambițios și prevăzător, un strateg strălucit. Planurile sale includeau extinderea dominației sale în afara hotarelor Moldovei. Singurul lui fiu, Ioan, era pregătit pentru tronul Țării Românești, dar după moartea acestuia, planurile s-au prăbușit, Vasile Lupu rămânând fără moștenitor. Domnul era conștient de faptul că trebuie urgent să soluționeze criza dinastică. Avea nevoie de o soție tânără, puternică și sănătoasă, capabilă să nască un moștenitor. Vasile Lupu a ales-o pe cercheza Ecaterina. Cum și în ce condiții a fost făcută această alegere, rămâne un mister. Din păcate, nu dispunem de surse care ar putea oferi un răspuns sigur la această întrebare. În același timp, noi nu negăm punctul de vedere recunoscut în literatura de specialitate precum că mariajul avea context politic, oferind un sprijin moldo-tătar reciproc în sferile politice, militare și economice (Toderașcu 2010, 7).

Pe de altă parte, din fericire, s-au păstrat suficiente surse despre Ecaterina, care ne-au prezentat informații, datorită cărora este posibil de a reproduce înfățișarea ei, modul ei de viață ca soție, mamă și mama vitregă.

Viața familială

Disponem de informații sărace despre sosirea și nunta frumoasei cercheze Ecaterina „*de rare belleze*” (Iorga 1902, CXXVII). Se știe doar că împreună cu fratele și sclava ei a fost plasată într-o casă separată, cumpărată special pentru ea (Caproșu 2000, 100). Probabil, Ecaterina a fost întâmpinată cu mare fast și splendoare deoarece, în primul rând, evenimentul era de importanță națională, fiind adusă mireasa domnului Moldovei. În al doilea rând, în conformitate cu tradițiile moldovenești de ospitalitate, oaspeții, soliile erau primite fastuos conform etichetei de protocol. Solia era întâlnită la hotarele Moldovei de o escortă specială, care era compusă din boieri și dregători de stat de rang înalt. La intrarea în capitală solia era întâmpinată de domnul Moldovei. În al treilea rând, Vasile Lupu a intrat în istoria Moldovei ca unul dintre cei mai rafinați domni în alegerea vestimentației, mobilierului, bijuteriilor, domn căruia îi plăcea luxul și fastul. Firește, viitoarea soție a fost întâmpinată într-un mod special și i s-au dăruit numeroase cadouri de nuntă.

Despre festivitățile de nuntă, de asemenea, nu s-a păstrat nicio informație, cu excepția unei menți-

Fig. 4. Ioan, fiul lui Vasile Lupu (broderie de la biserica *Trei Ierarhi*, Iași) (după Nicolescu 1970, pl. CXXXVIII).

Fig. 5. Doamna Tudosca, prima soție a lui Vasile Lupu (frescă din biserica *Trei Ierarhi*, Iași) (după Nicolescu 1970, pl. CLXXIX).

uni fragmentare că nunta a avut loc la începutul anului 1640. Apare întrebarea, de ce a fost necesară graba la pețire și de ce nuntă a fost transferată pentru iarnă. Mireasa a fost adusă la sfârșitul lunii septembrie, în perioada nunților din Moldova (august-octombrie). Se poate presupune că unei căsătorii pripite s-au opus preoții, cerându-i lui Vasile Lupu să țină doliu după prima soție cel puțin jumătate de an, deoarece la moartea soției, bărbatul trebuie să respecte doliu timp de un an. În Moldova riturile funerare au fost descrise de Dimitrie Cantemir în celebra sa lucrare „*Descrierea Moldovei*”, în capitolul „*Despre obiceiurile de înmormântare la moldoveni*”: „*Moldovenii își îngroapă morții după rânduiala bisericii răsăritene... Doliul nu este același pentru toți. Dacă moare un țăran, atunci feciorii lui trebuie să umble cu capul gol șase luni... Altminteri același lucru îl făceau îndeobște și boierii vreme de 40 de zile de-a rândul; însă acum au lepădat asemenea obiceiuri și se mulțumesc să îmbrace haină cernită și să-și lase părul să cadă în plete... De obicei se adună cu toții în fiecare duminică la groapă vreme de un an și-și plâng morții*” (Cantemir 1998, 134-135).

În opinia noastră, aname din cauza respectării perioadei de doliu Vasile Lupu nu a făcut nunta imediat după sosirea Ecaterinei. Însă părerea expusă are un caracter de presupunere și nu este afirmativă, pentru că adevăratele motive nu sunt cunoscute din cauza lipsei surselor.

Un interes aparte în contextul evenimentelor din timpul domniei lui Vasile Lupu prezintă numeroasele menționări despre Ecaterina. Ea este pomenită întotdeauna alături de soțul său – la recepțiile de stat și primirea soliilor, în timpul serviciilor bisericesti etc. În notele călătorilor străini se subliniază atașamentul Ecaterinei față de tradițiile creștine, protecția și acordarea de donații bisericilor și mănăstirilor.

Descriind o slujba de la mănăstirea Galata din 1653, Paul de Alep (1637-1667) prezintă detaliat comportamentul lui Vasile Lupu, menționând că Patriarhul s-a rugat pentru domn, soția și fiul său, iar Ecaterina este numită nu doar soția domnului Moldovei, ci „*regina lui*” (Alep 1976, 63).

Mai târziu, Paul de Alep relatează despre patriarhul Macarie din Constantinopol, care în Biserica Patriarhiei a pomenit de sănătate următorii conducători și soțiile lor: „*împăratul Moscovei Alexei*

(Alexei Mihailovici Romanov, 1645-1669 - *L.Z.*) și *împărăteasa Maria* (Maria Ilincina Miloslavskaia, 1648-1669, prima soție a țarului Alexei Mihailovici - *L.Z.*), *Vasile* (Lupu - *L.Z.*), *domn al Moldovei și soția sa, Ecaterina*” (Alep 1976, 289). De menționat că în această listă lângă domnul Moldovei și soția lui ocupă un loc de onoare, fiind printre primii.

Din multiplele relatări despre domnia lui Vasile Lupu, vom încerca să prezentăm unele aspecte ale vieții de familie a Ecaterinei, inclusiv descrieri ale aspectului ei și al soțului, stilul de viață, atitudinea față de copii, mai ales față de fiicele din prima căsătorie ale lui Vasile Lupu – Maria și Ruxandra.

Descriind activitatea domnului Moldovei, Paul de Alep (1656) a prezentat detaliat portretul domnului: „*Vasile Lupu, domnul Moldovei, era înalt la stat, avea o înfățișare severă, semeață, un aer impunător; cuvântul său era ascultat și vestit pretutindeni, din pricina bogățiilor sale și a nesfârșitelor prăzi*” (Alep 1976, 295).

O descriere fără precedent a imaginii Ecaterinei a fost lăsată de vestitul misionar catolic, Marco Bandini (1593-1650), care în 1644-1650 a fost episcop catolic în Moldova și autorul lucrării *Codex Bandini*. Descriind sărbătoarea Bobotezei în 1647, el scria: „*în sărbătoarea însăși a Bobotezei s-a celebrat solemnitatea constând în binecuvântarea apei în prezența aproape a tuturor nobililor țării. La această... ceremonie... a venit însuși domnul cu soția, cu fii și cu toată curtea de boieri. El însuși ședea pe un tron întors cu fața spre răsărit, cei doi fii mici, unul de 7 și altul de 5 ani ședea la stânga pe alt tron la zece pași departe. Soția ședea pe un al treilea tron la 20 de pași de al domnului și la 10 pași de al fiilor, ca să poată fi văzuți fiii așezați la mijloc. Aria rezervată pentru aceste ceremonii era în afară porții palatului într-un loc deschis și larg cuprinzând un spațiu de formă ovală cu o lungime de 80 de pași și închis spre mieznoapte și răsărit de mulțimea fețelor bisericesti... La dreapta... către apus, între tronul domnului și al doamnei apărea fața semilunii reprezentată prin 100 de ieniceri (*lunata centum Ianicerorum facies erat*)” (Bandini 1973, 337-338).*

Autorul prezintă în amănunte anturajul Ecaterinei, remarcând că se afla în cercul doamnelor-boieroaice. O astfel de situație era caracteristică acelor timpuri. Indiferent de locul desfășurării unei

ceremonii (nuntă, botez sau o slujbă în biserică), femeile, inclusiv soțiile domnilor, stăteau separat de bărbați: „*Iar în jurul doamnei (Ecaterinei - L.Z.) stăteau soțiile marilor boieri îmbrăcate în mătase și strălucind de colane și brățări. După ele erau rânduiți 30 de sulțiși pe care îi înconjurau dintr-o parte 200 de pușcași pedestri. În spatele tuturor acestora, glorificând tronul atât domnului cât și doamnei stătea mulțimea ostașilor rămași care ajungea la 10 000 de călăreți... 150 de dragoni... 1000 de pușcași pedestri. Iar gloata rămasă întrecea numărul de 20 000 de oameni*” (Bandini 1973, 338).

Este interesant și fragmentul, unic prin conținutul său, în care este descris aspectul lui Vasile Lupu și al Ecaterinei, frumusețea și farmecul doamnei, cum arătau ca familie domnitoare: „(Vasile Lupu - L.Z.) avea la haină bumbi în valoarea de 100 000 de aurei. Doamna purta brățări, inele și coloane strălucind de mărgăritare mari și rubine, valorând mai bine de 400 000 de aurei. Domnul care nu este prea înalt, ci de o statură potrivită, cu fața oacheșă cu reflecte rumene și aurii, cu sprâncenele negre, fruntea înaltă, nasul spre acvilin, buzele puțin întredeschise, mustața și barbă neagră, cu o expresie severă și o căutătură încă mai severă a ochilor, se înfățișa cu o maiestate împărătească. Doamna, cu fața rumenă mergând spre auriu, era asemenea unei împărătese însuflețită de îndurare și bunățate, de o statură potrivită, era vrednică de domn și cu o milostivire la care nu a apelat nimeni vreodată în zadar” (Bandini 1973, 338).

Analizând cele de mai sus, se poate de citit printre rânduri că Vasile Lupu avea o atitudine foarte respectuoasă față de soția sa. Se subliniază faptul că Ecaterina era practic la egal cu domnul, stând alături de el și de copii, înconjurată de marii boieri și respectiv, soțiile lor, precum și de garda de onoare. Această descriere oferă informații despre poziția și statutul înalt al Ecaterinei ca soție de domn și ca doamnă. În această descriere desfășurată a sărbătorii Bobotezei, găsim detalii uimitoare, care subliniază extraordinara frumusețe fizică și spirituală, farmecul și măreția Ecaterinei. Atrage atenția vestimentația bogată și scumpă a Ecaterinei – ea purta coliere de perle și rubine. Autorul evidențiază și trăsăturile de caracter unice ale Ecaterinei – noblețea și binefacerea, subliniind că toți vorbesc despre aceste trăsături. Este bine cunoscut faptul că opinia publică des-

pre femei în acea perioadă se forma după anumite criterii, la baza cărora erau anumite concepte – soție, mamă, credință, caritate etc. Plecând de la cuvintele autorului, nu a existat nicio persoană care a apelat la ea după ajutor și ar fi fost refuzată.

O părere similară găsim și la Paul de Alep în descrierea întrevederii Patriarhului Antiohie cu Vasile Lupu. Atrage atenția ordinea în care s-au făcut înmânările cadourilor. Mai întâi daruri s-au dat lui Vasile Lupu, apoi fiului său Ștefan, iar „*în al treia rând, am înfățișat daruri doamnei, soția lui. I-am făcut, de asemenea, mici plecăciuni la început și la sfârșit și i-am sărutat mâna dreaptă, în timp ce doamna ședea pe un jilț, purtând pe cap un calpac de catifea roșie împodobit cu samur; chehaiaua ei a intrat întâi la ea și i-a luat încuviințarea, apoi am intrat și noi. Ea, de asemenea, ne-a mulțumit și s-a ridicat de pe jilțul ei în clipa intrării noastre. Iată darurile aduse doamnei: un văl cusut cu aur, tămâie de styrax (planta din a cărei scoarță se extrage smirna - L.Z.), alifie de iasomie și altele asemănătoare*” (Alep 1973, 38).

După cum se vede din descriere, autorul subliniază statutul special al Ecaterinei. În primul rând, era alături de soțul ei și de fiu. Ea nu stătea în picioare, dar ședea maiestuos în fotoliu. În al doilea rând, autorul subliniază atitudinea și stima față de ea, urmând în lista cadourilor după domn și moștenitor. În al treilea rând, se acordă atenție faptului că Ecaterina avea un curtean personal, care respecta regulile de etichetă, la fel ca în cele mai selecte case regale din Europa. Fără permisiunea lui, delegația cu daruri nu se putea apropia de doamnă. La fel de important e comportamentul Ecaterinei care, după formalitățile de protocol, s-a ridicat să întâmpine înalții oaspeți. Aceasta sugerează un nivel ridicat al culturii, eleganța și rafinamentul manierelor Ecaterinei. Atrage atenție modul în care Ecaterina era îmbrăcată: pe cap purta un calpac. La mijlocul secolului al XVII-lea, domnii moldoveni și boierii purtau calpac din pânză cu blană¹, cum menționa Paul de Alep „*căciula domnului e un calpac de samur*” (Alep 1973, 33), iar boieroaicele calpacuri din catifea roșie cu sobol (Alexianu 1987, 358, 373). Cadourile patriarhului, respectiv, au fost selectate cu un gust delicat pentru o femeie nobilă: voal și obiecte ale toaletei feminine.

¹ Calpac – *kalabik* – în arabă ; *kalbak* – în turcă – *kalpac*.

Copiii Ecaterinei – fiii naturali și fiicele vi-trege

Disponem de informații interesante despre Ecaterina în rol de mamă. Conform diferitelor surse, în căsnicia Ecaterinei cu Vasile Lupu s-au născut trei fii, dintre care doi au murit în copilărie: Ștefăniță, viitorul domn al Moldovei (1659-1661), Ioan († 1648) și Alexandru († p. 1648).

Unii istorici, printre care E. Baidaus, consideră, greșit și nejustificat, că Ecaterina a dat naștere doar unui copil – Ștefăniță (Baidaus 2005, 178). Despre faptul existenței a trei fii spun mai multe surse: documente interne, însemnările misionarilor catolici etc. În versurile lui Atanasie Patellaru dedicate lui Vasile Lupu (martie 1643), sunt pomeniți doi fii – Ștefan și Ioan (Iorga 1901, 32). Doi fii sunt menționați la nunta Mariei Lupu și Janusz Radziwill (5 februarie 1645) (Iorga 1895, 196-198; Zabolotnaia 2010, 115-121). Marco Bandini în 1647, de asemenea, scrie despre fiii lui Vasile Lupu și ai Ecaterinei și chiar indică vârsta a doi băieți – șapte și cinci ani (Bandini 1973, 337-338). Al doilea fiu, Ioan, numit așa probabil în memoria primului fiu decedat a lui Vasile Lupu, apare în gramota din 4/14 aprilie 1645 după fraatele său mai mare Ștefăniță, așa cum presupune ordinea (Uricarul, 1). Ultima oară Ioan este men-

ționat în gramota din 31 martie / 10 aprilie 1648, după Ștefăniță. De remarcat este faptul că în document, după cei doi frați mai mari, este menționat și cel mai mic fiu, Alexandru (Iorga 1904, 126-127). Este posibil ca al treilea fiu, Alexandru, s-a născut la interferența 1647/1648 sau în 1648. Ambii fii mai mici au murit în același an – 1648. Din păcate, nu avem nicio informație cu privire la cauza decesului, nici cronicarii nu dau vreo informație despre moartea lor.

Despre fiul cel mare al Ecaterinei și al lui Vasile Lupu se știe că s-a născut la începutul anului 1641, în perioada 26 ianuarie / 5 februarie și 21 aprilie / 1 mai, fapt confirmat de documentele interne. În documentul datat cu 26 ianuarie 1641, prin care Vasile Lupu a confirmat posesia mănăstirii Golia asupra satului Milinești, despre fiu nu se amintește, pe când într-un document analogic, datat cu 21 aprilie, Ștefănel este menționat pentru prima dată alături de tatăl său, în Divan (Andreescu, Stoide 1938, 29). Viața lui și, ulterior, activitatea sa în calitate de domn al Țării Moldovei au fost reflectate în diverse studii, articole și monografii, dar acestea nu constituie scopul studiului nostru. În calitatea sa de domn a fost prezentat mai mult ca personaj negativ. Dacă Vasile Lupu a fost caracterizat de cronicarul Miron Costin drept „*leu*”

Fig. 6. Mănăstirea Golia.

și a fost cunoscut ca un oponent aprig al sodomiei (perversiune sexuală), apoi, din păcate, Ștefăniță este prezentat ca un depravat (Ureche 1990, 85; Uricarul 1993, 201; Andreescu, Stoide 1938, 3; Zabolotnaia 2011, 202-203). Ștefăniță a murit la 19/29 Septembrie 1661, după o versiune din cauza febrei tifoide, pe de altă parte, după cum a scris cronicarul Ion Neculce – a fost otrăvit (Neculce 1990, 279).

Devenind soția lui Vasile Lupu, în afară de faptul că a născut copii, Ecaterina a devenit mamă vitregă (adoptivă) pentru fiicele din prima căsătorie – Maria și Ruxandra. După cum reflectă sursele, Ecaterina avea relații foarte bune cu fiicele sale adoptive. Ecaterina avea o afecțiune deosebită pentru fiicele lui Vasile Lupu, și deseori era numită mama Mariei și a Ruxandrei.

Georg Kraus în lucrarea *Cronica Transilvaniei 1608-1665*, descriind nunta fiicei mai mari a domnului Vasile Lupu cu Janusz Radziwill în 1645, a scris greșit că Maria ar fi „fiica lui Lupu vodă, născută dintr-o cercheză tânără” (Kraus 1965, 122). Această informație nu poate fi veridică din simplul motiv că după 5 ani de căsătorie Ecaterina nu putea avea o fiică adultă.

Alte surse contemporane, de exemplu, Eberhard Werner Happel a lăsat o descriere detaliată a căsătoriei de la logodnă până la nuntă și a menționat toți membrii familiei și cadourile ce le-au fost prezentate: „au dat domnului sau gospodarului însuși i s-a înfățișat o sabie sau iatagan de aur, niște flinte sau puști nespuse de meșteșugit lucrăte și diferite capodopere de ceasornicărie. Domnița (Maria - L.Z.) a primit tot felul de giuvaeruri scumpe, de asemenea felurite obiecte de agată, cum ar fi casete, fel de fel de vase și oglinzi; apoi a fost cinstită cu daruri bogate precum și doamna (Ecaterina, a doua soție a lui Vasile Lupu) și tânărul cocon, fiecare după rangul și nașterea sa... După înmânarea inelului de logodnă și a multor alte rarități scumpe și daruri s-a încheiat logodna în numele miresei domnești” (Happel 1973, 643).

O concepție similară, greșită, precum că Ecaterina era mama fiicelor lui Vasile Lupu o găsim în descrierea unui autor german anonim, care a fost prezent în 1652 la nunta Ruxandrei cu Timuș Hmelnițki: „după nuntă... când domnul lua rămas bun cu ginerele (Timuș - L.Z.), tânără (Ruxandra - L.Z.) stătea cuprinsă cu **mama sa** și

plângea amar” (Заболотная 2011, 293-305). Se poate presupune că toate informațiile eronate ale contemporanilor precum că Ecaterina era mama Mariei și Ruxandrei au o explicație simplă. Relația dintre mama vitregă și fiice aparent a fost atât de bună și frumoasă, că nu constituia un motiv de răspândire a zvonurilor. Opinia publică în acea perioadă avea un rol important în modelarea imaginii. Despre faptul că Ecaterina era mamă bună au relatat și călătorii străini. Acest lucru sugerează că imaginea de mamă bună și grijulie era bine meritată. Sursele scrise confirmă în unanimitate imaginea frumoasă de mamă și mama vitregă deosebit de bună.

Binefacerea și patronajul bisericilor și mănăstirilor

Foarte interesante și informative sunt mărturiile despre Ecaterina ca adept și apărător al creștinismului. Astfel Evlia Celebi (1611-1684) scria că Ecaterina a fost patroana și a făcut donații Mănăstirii Golia. Biserica și mănăstirea Golia au fost construite de Vasile Lupu și Ecaterina (conform surselor) în perioada 1650-1652 și este o simbioză a arhitecturii ruse și orientale. Exteriorul bisericii este o reflectare a culturii occidentale, cu elemente de stil baroc italian, ansamblul fiind unic. După cum a menționat Evlia Celebi, mănăstirea a fost numită „Mănăstirea Doamnei (Golia - L.Z.)... este o clădire a soției craiului Lupu, „Dona Banu” (Celebi 1976, 482)² (Ecaterina - L.Z.) este de origine circaziană. „Dona Banu” este fiica surorii lui Derviş Mehmed pașă³ și mama lui Ștefan-bei... ea a rămas în credința răătăcită... sultanul Murad și a făcut totul pentru a scăpa pe această fată din mâna lui Lupul. Dar Lupul, sacrificând tezaure multe, nu a dat fata, numai din îndărătnicie, și a avut apoi de la ea mai mulți copii... Această biserică fiind a acestei fete, are o înfățișare foarte frumoasă și este așezată în apropiere de biserica soțului ei (Celebi 1976, 482)”. Această afirmație expusă de Evlia Celebi confirmă faptul că Ecaterina era o creștină evlavioasă.

Pe lângă acestea, Ecaterina a avut o relație specială cu Mănăstirea Golia, deoarece aici a reușit să-l vindece și să-l salveze pe fiul său grav bolnav,

² Banu – în persană (poate și în cercheză) înseamnă „doamna”. Doamna Banu este o reprezentare a aceleiași titlaturi, explicată românește.

³Suphi Mehmed pașă, mare vizir (1648-1649).

aducând copilul la icoane și rugându-se. În semn de recunoștință, mai târziu, Ecaterina a înfrumusețat icoana făcătoare de minuni cu ramă de aur, pietre prețioase și perle (Celebi 1976, 483; Gane 1991, 210).

De asemenea s-au păstrat informații că Ecaterina cumpăra diferite lucruri valoroase pentru biserici și mănăstiri. De exemplu, în 1653, Ecaterina cumpără un manuscris bisericesc ilustrat al Mitropolitului Anastasie Crimca, ferecat în aur și argint, care a fost dedicat Mănăstirii Dragomirna. Mănăstirea a fost jefuită și distrusă de către cazaci. Ecaterina a contribuit la refacerea Dragomirnei. Datorită eforturilor doamnei și investițiilor materiale impunătoare, manuscrisul a fost întors la mănăstire. Se știe, de asemenea, că Ecaterina cumpăra icoane și obiecte liturgice pentru biserici și făcea donații drept mulțumire pentru sănătatea copiilor și a apropiaților, a plătit pentru restaurarea inscripțiilor de pe pereții mănăstirii Hlincea (Székely 1995, 446).

Viața în exil

În 1653, după 19 de ani de domnie, Vasile Lupu a fost izgonit din scaunul domnesc de logofătul Gheorghe Ștefan. Cronicarul Miron Costin, descriind acest important eveniment politic, vorbește de situația familiei sale și subliniază că Vasile Lupu „a căzut din domnie, despărțit și de doamna sa, și de cuconii de avere” (Costin 1990, 224).

Ecaterina, împreună cu fiul ei, rudele și prietenii au trebuit să fugă în Camenița. Cu toate acestea, ea n-a putut scăpa de urmărire. Gheorghe Ștefan a capturat familia lui Vasile Lupu și în afară de faptul că a luat toate obiectele de valoare și averea familiei, a decis să batjocorească familia. Fiului lui Vasile Lupu, Ștefănel, „a fost înșămnat la nas puțintel” (Neculce 1990, 275). În perioada cercetată o persoană „cu nasul marcat” nu poate pretinde la tronul țării. În așa mod, Gheorghe Ștefan a încercat să-și asigure domnia și să înlăture pretendenții la tron, în primul rând, pe unicul moștenitor legitim, fiul domnului precedent. În privința Ecaterinei, Gheorghe Ștefan și-a permis un comportament grosolan nemaivăzut „au vrut să-și rădă de dânsa... Ce doamna lui Vasile-vodă l-au probozit și au început a-l blăstăma și a-l sudui și a-i dzice dulău fără obraz, cum nu să teme de Dumnedzeu, că i-a fost domnu-său stăpân...

Și așa (Gheorghe Ștefan - L.Z.) i-au dat pace și o au trimis la Buciuști de au închis-o în curțile lui. Și i-au luat averea și multă spaimă i-au făcut” (Neculce 1990, 275). Cronicarul în acest pasaj subliniază curajul și vitejia Ecaterinei, care a fost în măsură să-și apere onoarea și demnitatea familiei sale, subliniind poziția sa înaltă și respectul deosebit pentru soțul ei, despre care vorbește cu mândrie.

Caracterul hotărât și extraordinara putere de voință a Ecaterinei au fost demonstrate și în timpul aflării sale în cetatea Suceava, asediată, fiind acolo împreună cu Timuș Hmelnițki, care a venit în ajutorul lui Vasile Lupu. Când proviziile din cetate s-au terminat, dar era necesar de alimentat soldații, Ecaterina a cedat bijuteriile ei. Caracterul ei, comportamentul decent și demnitatea Ecaterinei a fost demonstrată și în situația conflictuală cu Timuș Hmelnițki. Despre această situație neplăcută relatează Georg Kraus: „*Timuș voi să-și împlinească poftele trupești... și o pofți la el pe soacră sa vitregă, soția lui Lupu, care era în cetate, spunând că are lucruri însemnate de vorbit cu ea. Când soacra, femeie de o frumusețe rară, sosi, Timuș îi ceru să se împreune cu el, încercând s-o siluiască. Când ea văzu patima lui... căzu totuși în genunchi și-l rugă să-i cruțe cinstea. Îi aminti să se gândească la soțul ei și cuscrul lui, adânc îndurerat, gonit și prins, și să nu făptuiască această nelegiure”* (Kraus 1965, 175-176).

Timuș, după cum a menționat George Kraus, a eliberat-o. Totodată, în fragmentul citat se subliniază proveniența Ecaterinei, frumusețea ei extraordinară și uimitoarea afecțiune, devotament și, în acel moment, o compasiune deosebită pentru soțul ei.

După moartea lui Timuș Hmelnițki, 15/25 septembrie 1653, Ecaterina aflându-se într-o situație disperată, neavând știri de la soțul ei și nici sprijin, a trebuit să înceapă negocierile privind condițiile de încetare a ostilităților (Toderășcu 2010, 9). La prima vedere, s-ar părea că exagerăm rolul și importanța Ecaterinei. Cu toate acestea, în opinia noastră, Ecaterina a preluat responsabilitățile și obligațiile unui conducător în condiții de război și anume ea a trebuit să-și asume decizia de predare a cetății, cu toate consecințele care decurg.

Postfață

Despre soarta ulterioară a Ecaterinei sunt foarte puține informații. Se știe doar că până în 1658 împreună cu fiul au locuit în satul Buciuștești, ținutul Neamț, pe râul Bistrița. Acolo se mai aflau rude ale lui Vasile Lupu și boieri apropiați. După eliberare s-au dus la Constantinopol, unde era ținut captiv Vasile Lupu, în Yedikule, în cetatea *Celor șapte turnuri*. În noiembrie 1659, când fiul Ștefănel a obținut tronul, despre soarta Ecaterinei practic nu se știe nimic. Părerile cercetătorilor despre soarta doamnei s-au împărțit, unii cred că s-a întors în Moldova și a fost alături de fiul ei până la moartea acestuia în 1661. Alții presupun că a rămas cu soțul ei în Constantinopol (Gane 1992, 217). După moartea soțului și fiului ei, Ecaterina a locuit o perioadă la Constantinopol și apoi a revenit la Iași. Ultima mențiune despre ea o găsim într-un document datat cu 1 martie 1666 (Toderășcu 2010, 9; Caproșu 2000, 100). Nu dispunem de informații precise când, unde și în ce circumstanțe a murit.

În concluzie, am dori să subliniem, că destinul Ecaterinei, intrat în istoria Moldovei ca Ecaterina

Cerchezoaica, n-a atras interesul cercetătorilor. Pe fundalul unui soț puternic, remarcabil domn al Moldovei Vasile Lupu, imaginile nu numai ale celor două soții, dar și ale multor personalități ale timpului erau palide. În același timp, materialul documentar variat al epocii – cronici, însemnări ale călătorilor străini, misionari și diplomați, acte interne etc., demonstrează că personalitatea Ecaterinei a fost deosebită. Pe lângă faptul că era de o rară frumusețe, s-a manifestat ca soție demnă a vestitului ei soț. Mărturiile scrise o caracterizează ca pe o femeie frumoasă, inteligentă, fină, soție devotată, înțeleaptă și supusă, mamă grijulie și iubitoare atât cu copiii săi, cât și cu cei adoptivi, patroană a mănăstirilor și bisericilor, doamnă bună pentru popor și, nu în ultimul rând, conducător înțelept în situații critice. În general, rezumând cele spuse mai sus, în opinia noastră, Ecaterina Cerchezoaica, într-adevăr merită să ocupe o poziție de onoare în rândul femeilor proeminente din istoria Moldovei. Imaginea acestei femei extraordinare este păstrată în frescele bisericilor și mănăstirilor Golia și Hlincea, pe care le patrona alături de soțul și fiul tău.

Bibliografie

- Alep 1976:** Paul de Alep, Călătoria lui Paul de Alep. In: Călători străini despre Țările Române, vol. VI. Volum îngrijit de M. Holban, M.M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, P. Cernovodeanu (București 1976), 25-735.
- Alexianu 1987:** Al. Alexianu, Mode și veșminte din trecut. Cinci secole de istorie costumară românească, vol. I (București 1987).
- Andreescu, Stoide 1938:** C.I. Andreescu, C.A. Stoide, Ștefăniță Lupu, domn al Moldovei (1659-1661) (București 1938).
- Baidaus 2005:** E. Baidaus, Vasile lupu. In: Domnii Țării Moldovei. Studii (Chișinău 2005), 175-179.
- Bandini 1973:** M. Bandini, Sărbătoarea Bobotezei, cum a fost serbată în anul 1647. In: Călători străini despre Țările Române, vol. V. Volum îngrijit de M. Holban, M.M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, P. Cernovodeanu (București 1973), 293-345.
- Barsi 1973:** N. Barsi, Întoarcerea. 1639. In: Călători străini despre Țările Române, vol. V. Volum îngrijit de M. Holban, M.M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, P. Cernovodeanu (București 1973), 69-89.
- Cantemir 1998:** D. Cantemir, Descrierea Moldovei (Chișinău 1998).
- Caproșu 2000:** I. Caproșu, Documente privitoare la istoria orașului Iași, vol. II. Acte interne (1661-1690) (Iași 2000).
- Celebi 1976:** E. Celebi, Descrierea orașului călăgăruului Iasica. In: Călători străini despre Țările Române, vol. VI. Volum îngrijit de M. Holban, M.M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, P. Cernovodeanu (București 1976), 343-485.
- Costin 1990:** M. Costin, Letopisețul Țării Moldovei de la Aaron-vodă încoace (1595-1675). In: Letopisețul Țării Moldovei (Chișinău 1990), 135-251.
- Eremia 1999:** I. Eremia, Relațiile externe ale lui Vasile Lupu (1634-1653) (Chișinău 1999).
- Gane 1991:** C. Gane, Trecute vieți de doamne și domnițe, vol. 1 (Chișinău 1991).
- Happel 1973:** E.W. Happel, Căsătoria principelui Radziwiłł cu o domniță din Moldova. In: Călători străini despre Țările Române, vol. VI. Volumul îngrijit de M. Holban, M.M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, P. Cernovodeanu (București 1973), 643-648.

- Iftimi 1995:** S.Gh. Iftimi, Curtea Doamnei. I. Dregători și slujitori ai Doamnelor Moldovei. In: Anuarul Institutului de Istorie „A.D. Xenopol”, XXXII (Iași 1995), 423-440.
- Iftimi 1995a:** S.Gh. Iftimi, Sigilii de doamne și domnițe ale Moldovei. Arhiva Genealogică 1-2, II, 1995, 291-305.
- Iftimi 1998:** S.Gh. Iftimi, Sigilii ale doamnelor din Țara Românească (secolele XVI-XVIII). Arhiva Genealogică 1-2, V, 1998, 329-345.
- Iftimi 1999-2002:** S. Gh. Iftimi, Ipostaze feminine între medieval și modern. Revista de Istorie Socială IV-VII, 1999-2002, 37-51.
- Iftimi 2006a:** S.Gh. Iftimi, Doamnele și puterea. Statutul doamnei în Tarile Romane. (Un proiect de cercetare). In: De Potestate. Semne și expresii în Evul Mediu românesc (Iași 2006), 299-315.
- Iftimi 2006b:** S.Gh. Iftimi, Un model cultural oriental: soțiile domnilor români (secolele XVI-XVII). In: De Potestate. Semne și expresii în Evul Mediu românesc (Iași 2006), 317-327.
- Iftimi 2011:** S.Gh. Iftimi, Apanaje și surse de venit ale doamnelor din Moldova și Țara Românească. In: (Coord. S. Cheptea, M. Cirstea, H. Dumitrescu) Istorie și societate, vol. II. În memoria profesorului V.F. Dobrinescu (1943-2003) (București 2011), 75-103.
- Iorga 1895:** N. Iorga, Acte și fragmente cu privire la istoria Românilor, adunate din depozitele de manuscrise ale Apusului, I (București 1895).
- Iorga 1901:** N. Iorga, Studii și documente cu privire la istoria românilor, vol. III. Fragmente de cronici și știri despre cronicari (București 1901).
- Iorga 1902:** N. Iorga, Studii și documente cu privire la istoria românilor, vol. IV. Legături principatelor române cu Ardealul. De la 1601 la 1699 (București 1902).
- Iorga 1904:** N. Iorga, Studii și documente cu privire la istoria românilor, vol. VI (București 1904).
- Iorga 1910:** N. Iorga, Viața femeilor în trecutul românesc (Vălenii de Munte 1910).
- Iorga 1911:** N. Iorga, Femeile în viața neamului nostru (Vălenii de Munte 1911).
- Iorga 1932:** N. Iorga, Scrisori de femei (Vălenii de Munte 1932).
- Iorga 1937:** N. Iorga, Portretele doamnelor române (București 1937).
- Iorga 1992:** N. Iorga, Istoria românilor în chipuri și icoane (București 1992).
- Kraus 1965:** G. Kraus, Cronica Transilvaniei 1608-1665. Traducerea și studiul introductiv G. Duzinchevici, E. Reus-Mirza (București 1965).
- Mischevca 2006:** Vl. Mischevca, Fl. Marinescu, Testamentul Roxandrei Hmelnițki (Lupu) din 15 ianuarie 1667. In: (Coord. L. Zabolotnaia) Civilizația medievală și modernă în Moldova. Studii. (Chișinău 2006), 82-96.
- Nicolescu 1970:** C. Nicolescu, Istoria costumului de curte în țările române, secolele XIV-XVII (București 1970).
- Neculce 1990:** I. Neculce, Letopisețul Țării Moldovei de la Dabija-vodă până la a doua domnie a lui Constantin Mavrocordat (1661-1743). In: Letopisețul Țării Moldovei (Chișinău 1990), 267-474.
- Oltea 1928:** N. Oltea, O circaziană pe tronul Moldovei (Cernăuți 1928).
- Stoicescu 1971:** N. Stoicescu, Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova. Secolele XIV-XVII (București, 1971).
- Székely 1995:** M.M. Székely, Femei-ctitori în Moldova medievală. In: Anuarul Institutului de Istorie „A.D. Xenopol”, XXXII (Iași 1995), 442-457.
- Șerban 1991:** C. Șerban, Vasile Lupu, domn al Moldovei (1634-1653) (București 1991).
- Toderașcu 2010:** C.-G. Toderașcu, Ecaterina cercheza, soția lui Vasile Lupu. Elanul, nr. 104, 2010, 6-11.
- Ureche 1990:** Gr. Ureche, Letopisețul Țării Moldovei de când s-au descălicat țara și de cursul anilor și de viața domnilor carea scria de la Dragoș-vodă până la Aron-vodă (1359-1595). In: Letopisețul Țării Moldovei (Chișinău 1990), 23-121.
- Uricarul 1993:** A. Uricarul, Cronica paralelă a Țării Românești și a Moldovei. Ediție critică și studiu introductiv de G. Ștrempel (București 1993).
- Zabolotnaia 2008:** L. Zabolotnaia, Între politică și destin. Ruxandra, fiica lui Vasile Lupu, văzută prin prisma seculară a istoriei. Revista de Istorie a Moldovei 3, 2008, 16-44.
- Zabolotnaia 2010:** L. Zabolotnaia, Ślub księcia Janusza Radziwiłła z Marią Lupu widziany oczyma im współczesnych. In: Relacje polsko-rumuńskie w historii i kulturze, Materiały z sympozjum (Suceava 2010), 115-121.
- Zabolotnaia 2011:** L. Zabolotnaia, Femeia în relațiile de familie din Țara Moldovei în contextul european până la începutul sec. al XVIII-lea. (Căsătorie, logodnă, divorț). Istoria la feminin (Chișinău 2011).
- Zahariuc 2003:** P. Zahariuc, Țara Moldovei în vremea lui Gheorghe Ștefan voievod (1653-1658) (Iași 2003).

Заболотная 2011: Л. Заболотная, Сведения современников о свадьбе Руксандры и Тимуша Хмельницкого. В сб.: Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні. Матеріали XX Міжнародної конференції в центрі Пам'яtkознавства в Києві 23-24 марта, том 2, Інститут Національної Історії України (Київ 2011), 293-305.

Льюис 2004: Р. Льюис, Османская Турция. Быт, религия, культура (Москва 2004).

Украинская 1981: Украинская портретная живопись в XVII-XVIII вв. (Ленинград 1981).

The destiny of woman in the history of Moldavia. Myths and realities about Catherine the Circassian – the second wife of the hospodar Vasile Lupu

Abstract

In this study the author came to some specific conclusions. In particular, it is safe to say that the marriage between Vasile Lupu and Catherine was far from accidental. As the sources of the era attest, all the details have been well thought out. Almost immediately after the death of his wife, Vasile Lupu sends the ambassadorial cortege to get his second wife, hence not respecting even the basic mourning traditions. One may also assume that perhaps in that situation government and political interests were high above his emotions. Vasile Lupu was an ambitious, far-sighted politician and a brilliant strategist. His plan was to expand the Moldovan borders. He prepared his only son Ioan as future ruler of Wallachia. However, his plans failed after the son's death, and he was left without an heir. Vasile Lupu was well aware that he had to urgently resolve the dynastic crisis. He needed a young, strong and healthy wife, able to give birth to his heirs. The choice fell on Catherine the Circassian. How and under which circumstances this choice has been made remains an unsolved mystery. Unfortunately, we do not have any sources that could provide a reliable answer to this question. At the same time, we do not deny the well-known and hackneyed opinion in the historical literature that this marriage took place in a certain political context, for the Moldavian-Tatar mutual support in the political, military and economic spheres.

List of illustrations:

Fig. 1. Vasile Lupu, Catherine and their son Ștefan (*Hlincea* Monastery).

Fig. 2. Lady Catherine Cercheza (the Circassian), the second wife of Vasile Lupu (fresco in the *Golia* Church) (by Nicolescu 1970, pl. CXСIIIb).

Fig. 3. Maria Radziwiłł (daughter of Vasile Lupu) and Catherine, wife of Vasile Lupu (fresco in the Church of *Trei Ierarhi*, Iasi) (by Nicolescu 1970, pl. CCIII).

Fig. 4. Ioan, the son of Vasile Lupu (embroidery from the Church of *Trei Ierarhi*, Iași) (by Nicolescu 1970, pl. CXXXVIII).

Fig. 5. Lady Tudosca, the first wife of Vasile Lupu (fresco in the Church of the *Trei Ierarhi*, Iași) (by Nicolescu 1970, pl. CLXXIX).

Fig. 6. The *Golia* Church.

Судьба женщины в истории Молдовы. Мифы и реалии о Екатерине Черкешенке – второй жене господаря Василия Лупу

Резюме

В данной статье автор приходит к ряду выводов. В частности, что брак между молдавским господарем Василием Лупу и черкесской принцессой был далеко не случайным. Как свидетельствуют документы той эпохи, были предусмотрены все детали сватовства девушки-черкешенки. Практически сразу после смерти первой супруги, не соблюдая элементарных национальных траурных традиций, Василий Лупу спешно высылает брачное посольство. Возможно, в данной ситуации государственные и политические интересы были превыше его эмоциональных переживаний. Василий Лупу был амбициозным и дальновидным политиком, блестящим стратегом. В его планы входило расширение правления за пределы Молдовы. Своего единственного сына Иоана он готовил как будущего правителя Валахии, но после смерти сына его планы рухнули, он остался без наследника. Василий Лупу прекрасно понимал, что ему необходимо срочно разрешить династический кризис. Нужна была жена молодая, крепкая и здоровая, способная родить ему наследников. Выбор пал на Екатерину Черкешенку. Как и при каких обстоятельствах был сделан этот выбор, остается загадкой. К сожалению, мы не располагаем источниками, которые могли бы дать достоверный ответ на этот вопрос. В то же время, мы не отрицаем общеизвестную и избитую в исторической литературе точку зрения, что этот брак имел определенный политический контекст и был заключен в целях взаимной молдо-татарской поддержки в политической, военной и экономических сферах.

Список иллюстраций:

Рис. 1. Василий Лупу, Екатерина и их сын Штефан (Монастырь *Хлинча*).

Рис. 2. Госпожа Екатерина Черкешенка, вторая жена Василия Лупу (фреска в церкви *Голия*) (по Nicolescu 1970, pl. СХСІІЬ).

Рис. 3. Мария Радзивилл (дочь Василия Лупу) с Екатериной (фреска в церкви *Trei Ierarhi*, Яссы) (по Nicolescu 1970, pl. ССІІ).

Рис. 4. Иоан, сын Василия Лупу (вышивка из церкви *Trei Ierarhi*, Яссы) (по Nicolescu 1970, pl. СХХХVІІІ).

Рис. 5. Госпожа Тудоска, первая супруга Василия Лупу (фреска в церкви *Trei Ierarhi*, Яссы) (по Nicolescu 1970, pl. СLXXIX).

Рис. 6. Церковь *Голия*.

23.02.2013

Dr. Lilia Zabolotnaia, Institutul de Istorie, Stat și Drept al AȘM, 31 August 1989, 82, MD-2012 Chișinău, Republica Moldova, e-mail: lilia_zabolotnaia2000@yahoo.com